

ЩОДО ЗМІНИ ФОРМАТУ ЗАХОДІВ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ВІД «ДНІВ УКРАЇНИ» ДО «ВІЛЬНОЇ СЦЕНИ»

Анотація

В аналітичній записці висвітлюється нагальна потреба зміни форми і змісту заходів культурної дипломатії, відмова від формату презентаційності на користь копродукції та налагодження професійних зв'язків. В якості кейсів культурної дипломатії аналізуються найбільш успішні фестивалі української культури останнього часу за кордоном.

ЩОДО ЗМІНИ ФОРМАТУ ЗАХОДІВ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ВІД «ДНІВ УКРАЇНИ» ДО «ВІЛЬНОЇ СЦЕНИ»

Культурна дипломатія вимагає постійного аналізу та вдосконалення, оскільки саме вона є одним з найбільш дієвих інструментів формування позитивного міжнародного іміджу держави, опосередковано виступаючи у ролі вагомого чинника забезпечення національної безпеки. Необхідність зміни формату заходів «Дні України» за кордоном, які здійснюються дипломатичними представництвами України у країнах перебування, пов'язана зі зміною завдань перед культурною дипломатією в сучасному світі, з особливостями культурної дипломатії України в умовах необхідності протидії пропаганді Кремля та з визнанням культури як чинника соціального та економічного розвитку в країнах Європейського Союзу.

Довідково: У 2016 році культурну дипломатію було визнано дієвою силою політики безпеки в Європейському Союзі. Ця теза прозвучала у виступі Верховного представника ЄС у закордонних справах та політиці безпеки Федеріки Могеріні на представленні у Брюсселі «Стратегії міжнародної культурної політики»¹.

---

¹ A new strategy to put culture at the heart of EU international relations. Електронний ресурс. Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2074_en.htm

Поточна ситуація у сфері культурної дипломатії відзначається значними зрушеннями, основні з них:

1. рішення про створення Українського Інституту та розпочата у зв'язку з цим підготовка відповідної документації та законодавства²;
2. збільшення обсягів фінансування заходів культурної та публічної дипломатії у 2017 році³;
3. активність осередків української публічної дипломатії за кордоном, у тому числі молоді та студентів, які виникли після Революції Гідності (наприклад, деякі з них об'єднує мережа Global Ukrainians)⁴.

Однак реагування і наступного вдосконалення потребують:

1. процес реформування культурно-інформаційних центрів при дипломатичних представництвах України, які функціонуватимуть, поки їх не змінять місцеві філії Українського інституту;
2. комунікація Управління міжнародного співробітництва Міністерства культури України з Міністерством закордонних справ України та Державним комітетом телебачення і радіомовлення, яка на сьогодні є досить слабкою та неефективною;
3. кадровий склад дипломатичних представництв України за кордоном, іноді без досвіду сучасного менеджменту, у тому числі менеджменту культури;
4. слабкість стратегування та планування у довгій перспективі заходів з покращення іміджу України у світі;
5. співпраця та координація зусиль держави та громадських організацій.

---

² Клімкін оголосив про початок створення Українського Інституту. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/02/9/7061404/>

³ Інформація про використання МЗС України бюджетних коштів. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/public-info/fininfo>

⁴ 2017 рік — ключовий для створення та реалізації державної системи стратегічних комунікацій, частиною якої є народна дипломатія. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://global-ukraine-news.org/2017/01/30/2017-rik-klyuchovuj-dlya-stvorennya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-systemy-strategichnyh-komunikatsij-chastynoyu-yakoyi-ye-narodna-dyplomatiya>

Довідково: У своїх виступах Ольга Жук, яка у 2016-2017 роках займалася проектами культурної дипломатії від Міністерства закордонних справ України, наголошувала на нерозумінні державним істеблішментом «дієвості культури як політичного механізму», його «невисокій ерудованості» у питаннях культури та на «відсутності довіри до експертного співтовариства» як на головній проблемі, через яку «цілі пласти сучасної культури не потрапляють у фокус діяльності дипломатичних установ, натомість за кордоном маємо купу другорядних, химерних, архаїчних та герметично локальних презентацій»⁵.

Відкритим залишається питання ідеологічного та пропагандистського навантаження контенту культурної дипломатії. Експортуючи культурний продукт за кордон, важливо не зловживати цим навантаженням, адже це суперечить соціальній місії культури та мистецтва. Зокрема, визнані експерти сфери Єжі Онух та Ольга Жук виступають проти надмірного використання культури у якості інструменту розбудови іміджу.

Довідково: Єжі Онух під час виступів на різних майданчиках нагадував: «Дипломатія становить частину культури, а не навпаки, про що часто забувають професійні дипломати, а ще частіше політики». А також - «до культури треба ставитись як до добре настроєного інструмента, а не як до простого знаряддя на кшталт молотка»⁶. З цього приводу Ольга Жук переконує **на важливості різниці публічної та культурної дипломатії:** перша завжди має чітку політичну ціль та адресована конкретним чітко визначеним групам, а друга не обов'язково прив'язана до специфічного політичного завдання. Не можна звужувати сенс міжнародних інтелектуальних та мистецьких обмінів до суто політичних вправ під оболонкою культури. «Навіть коли уряд чи пов'язані з урядом організації фінансують міжнародні культурні заходи, це не означає, що ті мають бути прив'язаними до вузько визначених національних інтересів. Це особливо важливо у глобалізованому світі, де короткострокові національні інтереси можуть суперечити ширшим, довгостроковим».

Точки зору щодо того, чи можуть взаємодіяти культура і пропаганда, є різними, але існує і компромісне бачення цієї проблеми. Засновниця і продюсер фестивалю української культури у Відні «U_Stream» О. Саєнко наголошує: просування культурного продукту без просування ідеї не відповідає логіці завдання дипломатії. «Замовлення» на контент культурної

⁵ Оля Жук: через економію на культурі під час війни Україну сприймають як жертву з віялом проблем. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/02/15/222606/>

⁶ Онух Єжі. Культурна «диплократія». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Columns/50/186123>

дипломатії необхідне, але воно має виходити не лише від держави, а бути результатом громадських обговорень у цій царині, - наголошує О.Саєнко⁷.

Протягом 2015-2017 року за кордоном українська культура була представлена на заходах різного формату, а саме:

1. мультидисциплінарними фестивалями української культури у окремих містах чи країнах ("U_Stream" у Австрії, "Україна – Вільна Сцена" у Франції, «Українські дні в Кейптауні» в Південно-Африканській Республіці, «UKRANIA FEST» у Барселоні, Іспанія);

2. участю у професійних заходах відповідної сфери: літератури, музики, візуального мистецтва тощо (українські художники на Венеційська Бієналле, видавці і письменники на Франкфуртському книжковому ярмарку та міжнародному Книжковому Салоні в Парижі, українські бренди одягу на Zhong Yuan Fashion Week у Китаї, українська платформа на міжнародному фестивалі анімаційного кіно в Аннесі);

3. мобільними фестивалями української культури (DOCUDAYS UA у Франції, Греції, Італії, Німеччині, Іспанії, Дні українського кіно «Ukraine on Film: Way to Freedom» у Брюсселі та Амстердамі).

Довідково: Патерн мультидисциплінарного фестивалю сучасної української культури вперше було апробовано фестивалем «Україна – Вільна сцена» у Франції в 2015 році. Його відзначали такі складові як менеджмент від українського фестивалю «ГогольФест» та копродукція у кількох паралельних проектах.

Успішними пропонуємо вважати ті події, які відзначилися широким охопленням аудиторії (один із показників – суми від проданих квитків), розголосом у засобах інформації, напрацюванням партнерських зв'язків та наступними проектами співпраці.

Проаналізувавши в якості кейсів (див. Додаток) мультидисциплінарні фестивалі ("U_Stream" у Австрії, "Україна – Вільна Сцена" у Франції, пілотний проект «Українські дні в Кейптауні» в Південно-Африканській

---

⁷ Саєнко О. Як Україна Відень очаровувала, або ефективний брендинг нації через приватні ініціативи. <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/06/12/224664/>

Республіці) можна зробити наступні висновки щодо їх успішності та розробити на їх основі відповідні рекомендації.

Отже, важливими складовими успішних проектів культурної дипломатії є:

1. визначення мети (ознайомча або спрямована на створення спільного продукту, налагодження продуктивного партнерства, корекцію іміджу тощо);
2. ідентифікація цільової аудиторії (громадяни країни перебування чи закордонні українці, розмаїття соціальних прошарків та бізнес-інтересів, культурні преференції та традиції приймаючої країни);
3. пошук спільних культурних сюжетів;
4. налагодження партнерства з місцевими культурою та бізнесом;
5. робота в команді професійного (-их) менеджера (-ів) (іноді ним є директор фестивалю, як Олександра Саєнко у Австрії);
6. логістична розробка, яка може передбачати «мобільність» культурних заходів, що спрощує менеджмент та бюджетування;
7. необхідність аналітичного супроводу всіх заходів та їх подальшого стратегічного планування;
8. напрацювання професійного та інформаційного ресурсу для майбутніх осередків Українського інституту або підтримка вже існуючих;
9. взаємодія з інституціями відповідного спрямування – Українським Інститутом книги, Довженко-Центром, музичними агенціями тощо;
10. ребрендинг формату «Днів культури», відображений у назві нового фестивалю з врахуванням цільової аудиторії та мети заходу.

ВИСНОВКИ

Врахування досвіду успішних кейсів культурної дипломатії України обіцяє створення нового якісного контенту культурної дипломатії, який:

1. відповідає інтересам та запитам українського суспільства, та, у першу чергу – протистоїть російській пропаганді, впливає на формування іміджу України як відкритої демократичної країни;
2. відображає глобальні процеси у сфері культури;
3. залучає нові механізми сприяння розвитку та експорту української культури;
4. сприяє інституалізації культурної дипломатії України та виходу її на новий якісно вищий рівень.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству закордонних справ України спільно з Міністерством культури України:

- налагодити механізм фінансування і визначення стратегічно важливих масштабних проектів, з врахуванням запитів українського суспільства та різних закордонних аудиторій, а також з огляду на перспективи Українського Інституту.

Міністерству закордонних справ України:

- розробити і затвердити перелік кваліфікаційних вимог до керівників та співробітників культурно-інформаційних центрів при дипломатичних представництвах України; передбачити в штатному розкладі центрів посаду менеджера.

- передбачити серед обов'язків Наглядової ради при новоствореному Українському інституті проводити **конкурс культурних проектів**, які представлятимуть Україну за кордоном.

О.Розумна

Відділ гуманітарної безпеки

Національний інститут стратегічних досліджень

жовтень 2017 р.

Кейси

«Україна – вільна сцена» (Париж, 7 квітня-7 травня 2015 року) – фестиваль актуальної української культури, реалізований командою українського фестивалю «Гогольфест» за сприяння українських і французьких партнерів. В проекті були представлені кілька програм: музика, література, театр, кіно, візуальне мистецтво.

Мета фестивалю була визначена як культурна та інформаційна експансія, що може сприяти кращій репрезентації України як країни з оригінальною культурою, та продемонструвати український погляд на події Революції Гідності та війни на Сході країни.

Особливості фестивалю:

- горизонтальна ініціатива (через відсутність у державі відповідної інфраструктури та підтримки ресурсами);
- залучення до його реалізації спонсорів та партнерів завдяки вдало обраній ідеї фестивалю;
- копродукція у кількох паралельних проектах;
- професійний менеджмент.

Основним підсумком фестивалю є запропонований його ініціаторами та організаторами новий формат заходів культурної дипломатії, який може використовуватися для більшої репрезентативності сучасної України, та як зразок ефективного менеджменту і копродукції.

Мультидисциплінарний фестиваль U_Stream (колишні "Дні української культури", німецькі Ukrainische Kulturstage) засновано восени 2015 року членами ГО "Центр українських ініціатив у культурі, політиці і економіці", учасниками й організаторами віденського Євромайдану. Продюсер: Олександра Саєнко.

Заходи “U_Stream”-2017 (23 квітня – 7 травня) проходили у Відні, Австрія. Вони відзначаються системним методологічним підходом, постійним аналізом ситуацій та аудиторії.

Основну місію організатори вбачають у брендингу України як нації. При формуванні контенту фестивалю виходили з того, що «Австрійці – консервативна нація, яка любить тишу, комфорт, мистецтво», тому «вирішили звернутись насамперед до інтелектуальної і творчої еліти, до шанувальників високого мистецтва, зокрема, музичного»⁸.

Проведене анкетування виявило, що серед відвідувачів фестивалю понад 50% були неукраїнці, і серед них не лише австрійці, але й німці, французи, італійці, китайці, японці.

Завдяки правильно обраним локаціям було охоплено ту цільову аудиторію, до якої необхідно було донести відповідні меседжі: людей не лише з "офіційних" списків (чиновників, політиків, дипломатів), які традиційно запрошуються на фестивалі національних культур і змушені їх відвідувати "по роботі"), а "звичайних" громадян. Куплені квитки на заходи фестивалю є свідченням конкурентоспроможності нашого мистецького продукту.

Продовження розпочатої роботи О. Саєнко та організатори фестивалю бачать у свідомій відмові від "вписування" українського мистецького продукту в наявні структури, як це часто радять авторитетні арт-менеджери. «Ми будемо й далі організовувати фестиваль української культури під власним брендом, незважаючи на те, що це вимагає набагато більших ресурсів, ніж участь окремих проектів / виконавців у чинних фестивалях» (О.Саєнко).

---

⁸ О. Саєнко зазначає: «розуміючи смаки нашої аудиторії, ми привезли топові музичні проекти, які можуть гідно представити сучасне українське мистецтво, й обрали найпрестижнішу локацію – Віденську філармонію. Тобто обрали правильний продукт і правильне місце для його презентації, відмовившись від ординарних концертів в ординарних залах».

Власний фестиваль – суттєво потужніший інструмент формування бренду "Україна". Аналіз події, робота над методологією та інструментами моніторингу сприйняття України різними цільовими аудиторіями, дозволяє організаторам продукувати ефективні меседжі й створювати цілісний образ України як успішної європейської держави. Це вказує на можливість формувати програму, яка ще точніше відповідатиме запиту аудиторії, і залучати дедалі більшу кількість відвідувачів з різних національних, соціальних, професійних груп.

Пілотний проект “Українські дні у Кейптауні” (лютий-квітень 2017 року). Ініційовано та організовано Українською Асоціацією в Південно-Африканській Республіці.

Проводився за ініціативи української діаспори ПАР, кількість членів якої одразу після проведення заходів виросла приблизно на 20 %, через що і виникла потреба зареєструвати громадську організацію «Українська Асоціація в ПАР». «Українські дні» склалися з кількох компонентів: український фестиваль популярної культури (вулична їжа, народні ремесла і музика), який відвідало близько тисячі місцевих мешканців; кінопокази українських художніх, документальних та анімаційних фільмів; літературні читання.

Останній компонент мав розвиток завдяки участі українських письменниць у програмі Національного музею англійської літератури у Грехемстауні, переклади українських авторок південноафриканськими письменниками та налагодження системних комунікацій у літературній сфері.

Культурна дипломатія України в ПАР здійснюється за підтримки Посольства України в ПАР, експертної допомоги Національного інституту стратегічних досліджень та українсько-африканського літературного проекту «Я на тебе чекатиму під каїсе-дра». Важливим чинником її розвитку є ***паралельний блок економічної і бізнес-дипломатії.***